

Publicering av DNA och släktforskning i tidskrifter: en redaktörs perspektiv

Per-Olof Åstrand och Staffan Betnér

Genealogiska Föreningen, 22 januari 2022

Introduktion

- Fokus på publicering av DNA-släktforskning i **tidskrifter**.
- Vi kommer **inte** att diskutera:
 - Publicering på webbsidor eller i släktböcker, bloggar, etc.
 - Offentliggöring i samband med muntliga presentationer.
 - Dokumentation i samband med legala processer.
- Innehåll:
 - Värdering vs reproducerbarhet vs kontrollerbarhet av forskningsresultat.
 - Betydelsen av utgivningsbevis för tidskrifter relaterat till publicering av DNA-resultat.
 - Läsbarhet av släktforskningsartiklar med DNA-resultat om 50 – 100 år.
- POÅ är redaktör för GF:s kommande heldigitala tidskrift **Släkthistoriska Studier**. Synpunkterna presenterade här är dock författarnas egna synpunkter, och representerar nödvändigtvis inte tidskriften. Dagens diskussion kommer att tas med i det vidare arbetet med tidskriftens författarinstruktioner.

Värdering vs reproducerbarhet vs kontrollerbarhet

Arkivforskning ("vanlig" släktforskning) som exempel

- Vilka krav har vi generellt på resultat publicerade i en tidskriftsartikel?
 - **Kontrollerbarhet** - **alla** källor anges och diskuteras i detalj. Vi kan förstå **hur författaren** löst problemet, inte bara att resultaten är riktiga genom att lösa problemet själv.
 - **Reproducerbarhet** - kan vara möjligt att lösa problemet själv utan att (alla) källor anges. Men vi vet inte hur författaren löste problemet (kan vara baserat på helt andra källor). Ok i vissa fall (t ex födelsedata på förväntad plats i födelseboken).
 - **Värdering** - man kan värdera rimligheten i det som presenteras genom att läsa artikeln (men utan att t ex konsultera källorna). **Viktigt, men inte tillräckligt.**
- För tidskriftsartiklar baserad på arkivforskning förväntar vi oss **kontrollerbarhet**, men kan vi ha **samma förväntningar på DNA-resultat?**

Värdering vs reproducerbarhet vs kontrollerbarhet

DNA och släktforskning

- **Andra exempel.** Avancerade experimentet i laboratorium eller resultat baserade på muntliga uppgifter (ej transkriberade).
 - **Kontrollerbarhet:** Kanske omöjligt (i alla fall väldigt svårt).
 - **Reproducerbarhet:** Teoretiskt ja, men i praktiken kan det vara krävande, dock inte omöjligt.
 - Men resultaten kan fortfarande vara värdefulla och **publicerbara**.
- DNA och släktforskning
 - Vi har inte tillgång till andra personers konton eller datafiler (DNA-fil, träfflista). **Kontrollerbarhet** är därmed ute ur bilden.
 - Vi kan dock kräva att **reproducerbarhet** är teoretiskt möjligt, men kanske i praktiken krävande (kontakta testpersoner, eventuellt testa andra släktingar, etc.).

Utgivningsbevis

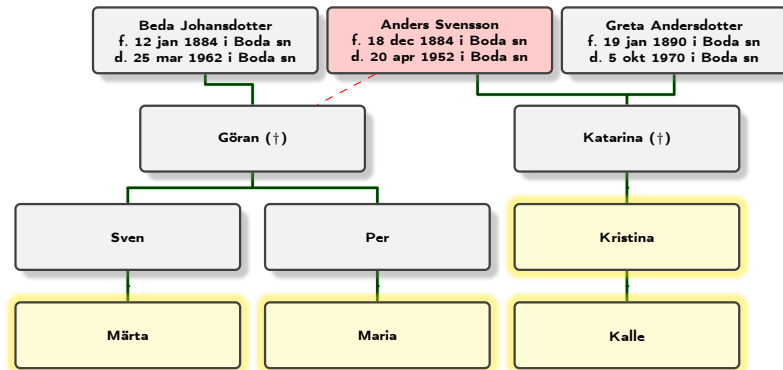
Vad är ett utgivningsbevis?

- Vi diskuterar normalt publicering av DNA-resultat (levande personer) gentemot EU:s dataskyddsförordning (GDPR).
- En tryckt tidskrift **ska** ha ett **utgivningsbevis** om det kommer ut med minst fyra nummer per år (Patent och Registreringsverket).
- Övriga medier (tv, webbportaler, digitala tidskrifter, databaser, etc.) **kan** ha ett utgivningsbevis (Myndigheten för press, radio och tv).
- Då har man också en **ansvarig utgivare** som är juridiskt ansvarig (annars är det författaren som är ansvarig).
- Då gäller **yttrandefrihetsgrundlagen** och **tryckfrihetsförordningen** (som bägge är en del av grundlagen) och de går före GDPR.
- **Konsekvens**: Publicering av namn, DNA-data, etc. för levande personer blir för en **tidskrift med utgivningsbevis** snarare en **etisk** fråga än en **juridisk** fråga.
- Frågan är dämed vad som är **etiskt rimligt** med hänsyn till DNA och släktforskning.

Utgivningsbevis

Hur gör andra?

- Jämför med t ex tv-program som presenterar släktforskning eller liknande (*Vem tror du att du är?*, *Arvinge okänd*, etc.).
- **Ett sätt/förslag:** Ange **enbart förnamn** i släkttavlor för levande och nyligen avlidna personer.

Utgivningsbevis

Hur gör andra? Del 2.

- **Exempel:** Rött – den misstänkte okände fadern. Gult: Testade personer.
- När en *okänd far* är en levande eller nyligen avliden person: lägg till denne persons föräldrar med fullständiga uppgifter
- Alla berörda levande personer bör ha gett sitt godkännande till författaren och vara informerade av redaktionen (med möjlighet att protestera).
- Rimligheten av de presenterade resultaten kan också **värderas** av läsaren (storleken av DNA-träffarna har utelämnats i tillägg till trianguleringar med andra DNA-träffar).
- De presenterade resultaten är i princip **reproducerbara** (kanske med väldigt mycket arbete).
- **Kommentar:** Att ange fullständiga personuppgifter på alla involverade personer löser ändå inte “problemet” med tillgång till rådata (i princip träfflistor).

Läsbarhet om 50 – 100 år

En del begrepp måste dokumenteras för framtiden

- Det används många mer eller mindre kryptiska begrepp (t ex Y37, Build36, Big-Y, etc.) inom dagens DNA-släktforskning som möjligtvis kommer att vara utdaterade inom en ganska nära framtid då utvecklingen går fort.
- Vilket “DNA chip” (vilket företag, vilken version av DNA chip) har använts? Ca 700.000 SNP:s idag, men hur ser det ut i framtiden?
- Storleken på en autosomal DNA-träff (i cM) räknas ut på olika sätt hos olika företag. Vad betyder egentligen en träff på t ex 125 cM?
- Ett exempel:
 - FTDNA har nyligen ändrat sitt sätt att räkna ut storleken på en DNA-träff.
 - De tog bort små segment i uträkningen, men de ändrade också t ex från *Build36* till *Build37* (för träfflistan).
 - **Slutsats:** Både avläsningsdatum av en DNA-match och ändringar hos företagen måste dokumenteras.

Läsbarhet om 50 – 100 år

En del begrepp måste dokumenteras för framtiden, del 2

- Systemet för namngivning av haplogrupper kan ändras (t ex mtDNA-systemet är inte robust).
- Det tillkommer nya haplo-undergrupper hela tiden. Man bör ange en sekvens av undergrupper, t ex (för POÅ):

... N-L550 → N-S9378 → N-S18447 → N-S21746 → N-BY157311.

- Man kan tillhöra olika haplo-undergrupper på FTDNA och YFull (exempel för POÅs farmor (mtDNA): X2b-T226C (FTDNA) och X2b-a15 (YFull)).

Läsbarhet om 50 – 100 år

En del begrepp måste dokumenteras för framtiden, del 3

- Bra initiativ i senaste Släkt och Hävd (Forsberg, 2021:4, 226-232):
 - En **faktaruta** med en del DNA-begrepp.
 - Bör **rationaliseras** så att det inte krävs en faktaruta i varje DNA-artikel.
 - Istället bör tidskriftens redaktion publicera en artikel under sektionen *Redaktionellt* med DNA-begrepp som artikelförfattare kan hänvisa till. Alternativt kan det hänvisas till Peter Sjölungs bok som innehåller en begreppslista,¹ eller något liknande.

¹P. Sjölund, *Släktforska med DNA*, Sveriges Släktforskarförbund, 2018.

Slutsatser

- Det här är en besvärlig och komplex frågeställning. Släktforskning bygger på att etablera **släktskap mellan individer**.
- Vi ska ställa samma krav på reproducerbarhet/kontrollerbarhet på publicering av DNA-släktforskning som på all andra forskningsresultat, vilket nödvändigtvis inte är samma krav som för arkiv-släktforskning. Det är kanske inte historiker som ska ha sista ordet i just den här frågan.
- Ett konkret förslag: att använda enbart **förnamn** för nu levande och nyligen avlidna personer.
- Det finns mer att önska när det gäller transparens och dokumentation från släktforskningsföretagen.
- Det är ett redaktionellt ansvar (och inte författarens ansvar) att begrepp, definitioner och metoder dokumenteras **för framtiden**.
- Vad är huvudsyftet med att publicera släktforskningsresultat?
 - **Underhållning för stunden** eller **dokumentation för framtiden**?